

MUZIKANT

V ROLI VRCHNOSTENSKÉHO ÚŘEDNÍKA

Příklad Carla Ditterse z Dittersdorfu

DUŠAN UHLÍŘ

Osmnácté století bylo nejen stoletím filozofie, ale také stoletím hudby. Od baroka po klasicismus hemžilo se to v Evropě muzikanty od skladatelů věhlasných jmen po vesnické kantory a řadové interprety. Většina z nich by těžko vynikla bez zájmu šlechtických či církevních mecenášů, kteří se jim postarali o živobytí a morální podporu. Pro mnohé z těchto chleboďárců se hudba stala vášní, pro některé přímo opiátem. Aby získali do svých služeb některého slavného hudebníka, byli ochotni obětovat celé jmění. Poptávka byla veliká, kvalitní nabídky nebylo nikdy dost. Hudba se stala prostředkem vnější reprezentace a leckdy i politiky.

Vlastní orchestry si pravidelně drželi monarchové, kterým měly přinést rozptýlení a také dodat větší lesk jejich dvoru. Nákladné hudební slavnosti, opera a balet s množstvím barev a světelných efektů rozvinutých do barokní pompy proslavily dvůr francouzského krále Ludvíka XIV. Jeho vzor následovali další evropské panovníci a světská i duchovní knížata. Výjimkou nebyli ani Habsburkové. Císař Leopold I. si držel ve Vídni velký orchestr a sám obratně komponoval. Hudební múzu spolu s divadlem pěstovala i Marie Terezie se svým manželem Františkem Štěpánem. Členové rodiny rádi vystupovali v domácích divadelních představeních a hudební kultura byla součástí jejich životního stylu. Záhy se hudební mánie přenesla i na zámky šlechty. Nejinak tomu bylo u české a moravské aristokracie. Od šedesátých let 17. století si vydržoval nákladnou kapelu olomoucký biskup Karel Liechtenstein-Castelkorn, pro něhož skládali hudbu Pavel Josef Vejvanovský a Heinrich Ignaz Biber. Hudební tradici pak rozvíjeli další olomoučtí biskupové, zejména kardinál Wolfgang Hannibal Schrattenbach (1711–1738). V době baroka i klasicismu se ze světské šlechty mohli pochlubit svou kapelou Schwarzenberkové na Českém Krumlově, Lobkovicové v Roudnici nad Labem, Haugwitzové v Náměšti nad Oslavou, Collaltové v Brtnici, Magnisové ve Strážnici a další. Operu provozovali Rottalové na zámku v Holešově, hrabě Špork v Kuksu, zvláště pak proslula operní představení na zámku hraběte J. A. Questenberka v Jaroměřicích nad Rokytnou, pro kterého komponoval František Václav Míča. V Praze měl svůj známý orchestr hrabě Hartig a také hrabata Pachtové z Rájova. Během osmnáctého století je možné v našich zemích napočítat přes dvacet zámeckých kapel. Hudebními středisky se staly také četné kláštery,

hlavně benediktyňské, kde se sice pěstovala především chrámová hudba, ale i zde docházelo k postupnému zesvětštění hudebních žánrů.¹

Jeden z nejskvělejších orchestrů si ve své době vydržoval ve slezské Vratislavi hudbymilovný vratislavský kníže-biskup Filip Gotthard von Schaffgotsch (1716–1795). Tento vlivný prelát pocházel z jedné z nejbohatších a nejurozenějších rodin ve Slezsku. Jeho otec Jan hrabě Antonín Gotthard Schaffgotsch, velký milovník umění, byl direktorem královského nejvyššího úřadu ve Slezsku a vlastně posledním císařským místodržícím v této zemi. Filip Gotthard jako druhorozený měl otevřenu slibnou kariéru v církevních službách a navíc po otci podědil nákladnou zálibu v umění. Vystudoval na Collegiu Romanu v Římě a roku 1738 byl ve svých dvaadvaceti letech ve Vídni vysvěcen na kněze. Rodinný původ mu vytvořil skvělé možnosti pro rychlý postup v hodnostech. Už o dva roky později se stal kanovníkem v Olomouci a v německém Halberstadtu a proboštem chrámu sv. Kříže ve Vratislavi. Nebyl to však kněz podle představ římské kurie ani podle představ jeho místních nadřízených. Žil životem světských radovánek a byl výrazně ovlivněn dobovým osvícenským myšlením. Stal se členem, a dokonce stoličním mistrem zednářské lóže „Zu den drei Totengerippen“, a to přestože papež Klement XII. zednářství bullou „In eminenti“ z roku 1738 odsoudil. Hrozila mu za to dokonce exkomunikace. Schaffgotschovy neortodoxní názory i životní styl byly dostatečně známy, a tak si ovšem mladý prelát oblibu vysoké církevní hierarchie nezískal.²

Když v zimě roku 1740 obsadil pruský král Fridrich II. se svým vojskem Slezsko a začátkem ledna 1741 vstoupil do Vratislavi, byl Schaffgotsch jediným z kanovníků přítomných v slezském hlavním městě, kdo přivítal příchod nové vlády osvíceného pruského panovníka. Král Fridrich mu to nezapomněl a objevil v něm osobu, vhodnou k pozdějšímu převzetí hodnosti vratislavského biskupa.³

Vratislavským biskupem byl od roku 1732 hrabě Filip von Sinzendorf, od roku 1725 biskup v uherském Rábu a roku 1727 povýšený na kardinála. Protože to byl muž úzce spjatý s vídeňským dvorem, rozhodl se pruský král dosadit mu za koadjutora právě Filipa Gottharda Schaffgotsche. Tento záměr, porušující flagrantně právo církve na obsazování církevních úřadů, narazil na odpor v Římě i u kardinála Sinzendorfa. Fridrich se proto rozhodl prosadit svůj záměr z pozice moci.

Fridrich II. a po něm řada autorů citují výměnu názorů ve věci obsazení úřadu vratislavského koadjutora mezi králem a arcibiskupem Sinzendorfem. V dopise

¹ Srov. Černušák, Gracian: *Dějiny evropské hudby*. Praha – Bratislava 1964, s. 160–179; Smolka Jaroslav a kol.: *Dějiny hudby*. Praha 2001, s. 266–267, 278–279, 369–371; *Hudba v českých dějinách* (kolektiv autorů), Praha 1983, 2. vyd. 1989; Němeček, Jan: *Nástin české hudby XVIII. století*. Praha 1955; Trojan, Jan: *České zpěvohry 18. století*. Brno 1981.

² Seppelt, Franz Xaver: *Geschichte des Bistums Breslau*, I. Teil. Breslau 1929, s. 79 n. Těž Lennhoff, Eugen: *Svobodní zednáři*. Praha 1993, s. 79–80. Roku 1742 stál Schaffgotsch u zrodu první vídeňské lóže „Aux trois canons“. Srov. Lennhoff, Eugen – Posner, Oskar: *Internationales Freimaurerlexikon*. Wien – München 1932, s. 221, 1386, 1703–1704.

³ Kastner, Karl: *Breslauer Bischöfe*. Breslau (nedat.), s. 60–61. Těž Pater, Józef: *Poczet biskupów wrocławskich*. Wrocław 2000.

z roku 1743 měl sdělit pruský král vratislavskému biskupovi důrazně: „Duch Svatý a já jsme se společně dohodli, že prelát Schaffgotsch má být zvolen vratislavským koadjutorem a ty z Vašich kanovníků, kteří se tomu budou protivit, patří označit za duše, které se upsaly vídeňskému dvoru a ďáblu...“

Sinzendorf údajně odpověděl ve stejném tónu: „Velká shoda mezi Duchem Svátým a Vaším Veličenstvem je pro mne úplná novinka. Vůbec jsem netušil, že známost byla navázána...“⁴ Fridrichově žádosti bylo pak ovšem rychle vyhověno.

Skutečnost však byla poněkud jiná. Jednání s vratislavskou diecí vedl jménem krále jeho ministr pro Slezsko hrabě von Münchow. To probíhalo v konciliantním duchu od dubna 1743 do dubna následujícího roku a šlo v něm hlavně o papežský dispens k ustanovení Schaffgotsche do úřadu koadjutora. Biskup Sinzendorf postupně slevil ze svého stanoviska, což král ocenil tím, že mu udělil Řád černého orla. Sám král adresoval Sinzendorfovi dva zdvořilé francouzsky psané dopisy, ve kterých ocenil jeho vstřícnost.⁵ K volbě nakonec došlo přes papežův nesouhlas a výhrady ke kandidátovu mládí, a tak byl Filip Gotthardt Schaffgotsch v únoru 1744 zvolen koadjutorem vratislavského biskupa. Král Fridrich mu navíc 4. března téhož roku udělil titul knížete. Když v září 1747 kardinál Sinzendorf zemřel ve věku pouhých 48 let, byl libertin Schaffgotsch bez dalších problémů uveden do úřadu biskupa jako jeho nástupce. Stal se biskupem bohaté diecéze, jejíž větší část byla pod vládou pruského krále a menší část zůstala pod pravomocí Habsburků.

Soulad mezi pruským králem a novým vratislavským biskupem netrval však dlouho. Když za sedmileté války dobyli Rakušané 24. listopadu 1757 Vratislav a válečné štěstí se zdálo přiklánět na stranu Habsburků, poslechl biskup Schaffgotsch výzvu Marie Terezie, aby se po dobu války uchýlil na rakouské území. Odmítl však její doporučení, aby se vzdal své biskupské hodnosti a odešel do Říma. Měl se pak odebrat do Vidnavy a později na Jánský Vrch u Javorníka, na zámek, který patřil k majetkům vratislavského biskupství v rakouské části Slezska, a Schaffgotsch uposlechl. Fridrich, který brzy zase ovládl válečnou scénu a dobyl zpět Vratislav, viděl v biskupově útěku jasnou zradu. Zkonfiskoval Schaffgotschův majetek a obstavil jeho biskupské příjmy.

⁴ „Der Heilige Geist und ich haben miteinander beschlossen, daß der Prälat Schaffgotsch zum Koadjutor von Breslau erwählt werden soll, und diejenigen Ihrer Domherren, die sich widersetzen werden, sollen als dem Wiener Hof und dem Teufel verschriebene Seelen betrachtet werden...“ – „Das große Einvernehmen zwischen dem Heiligen Geist und Eurem Majestät ist etwas vollständig Neues für mich. Ich wußte noch nicht einmal, daß die Bekannschaft angeknüpft sei...“ Srov. Friedrich der Große: *Gedanken und Erinnerungen*. Vyd. Waldemar von Seidlitz, Essen (nedat.), s. 430; též Fischer-Fabian, Siegfried: *Preußens Gloria*. Locarno 1979, s. 261; Davies, Norman – Moorhouse, Roger: *Mikrokosmos. Portrét jednoho středoevropského města*. Praha 2006, s. 240.

⁵ Cauer, Eduard: *Die Ernennung des Grafen Schaffgotsch zum Koadjutor des Bischofs von Breslau im Jahre 1744*. In: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens*, 2. Heft, Breslau 1862, s. 225–271. Cauer v příloze cituje korespondenci vedenou v této věci včetně obou Fridrichových francouzských dopisů z 19. dubna 1743 a ze 7. února 1744.

Po skončení války roku 1763 se mohl Schaffgotsch vrátit zpět do pruského Slezska, směl se však usadit nikoliv ve Vratislavi, ale v Opolí. Jeho opětovné dosazení do biskupského úřadu král odmítl. Touto funkcí byl dočasně zmocněn pomocný biskup hrabě Almeslohe z Magdeburku, prelát plně loajální k pruskému státu. Nespokojený se svým podřízeným postavením uprchl Schaffgotsch roku 1766 z Opolí na Jánský Vrch. Do pruského Slezska se už nikdy nevrátil.

Zámek na Jánském Vrchu u Javorníka se proměnil v biskupskou rezidenci, odkud Schaffgotsch až do své smrti roku 1795 spravoval rakouskou část vratislavské diecéze. Stalo se tak se souhlasem Marie Terezie pod podmínkou, že neopustí hranice své diecéze. Také ve Vídni, jak vidno, byl libertinský a politicky málo spolehlivý biskup persona non grata. Schaffgotschův exil v rakouském Slezsku inspiroval však vídeňský dvůr k úvahám o delimitaci území vratislavského biskupství a zřízení nové diecéze se sídlem v Opavě, jež by na severu sledovala novou státní hranici mezi rakouským mocnářstvím a Pruskem. Roku 1768 byla o tom vedena dvoustranná jednání v Berlíně, ale pokusy, podniknuté v tom směru, skončily neúspěchem.⁶

Biskup Schaffgotsch, zvyklý na stotisícový příjem své diecéze a na nákladný život, se musel na Jánském Vrchu ve svých nárocích značně uskrovnit. Komorní ředitelství biskupských statků v rakouském Slezsku na Jánském Vrchu zahrnovalo sice čtyři panství s více než sedmdesáti vesnicemi a města Javorník, Vidnava, Frývaldov (dnes Jeseník) a Cukmantl (dnes Zlaté Hory), ale jejich výnosy nedosahovaly zdaleka té částky jako biskupské statky na pruské straně Slezska.⁷ Čtyři panství – Frývaldov, Friedeberg (dnes Žulová), Zlaté Hory a Jánský Vrch, označované někdy jako panství Javorník – vynášela nějakých 27 000 zlatých konvenční mince ročně. Byl to chudý horský kraj, pokrytý převážně pastvinami a lesy, které dávaly množství dřeva, kde však pole rodila jen oves a v lepším případě trochu žita.⁸ Biskup Schaffgotsch se proto musel ve svých nárocích a zálibách oproti dřívějšku velmi omezit. Přesto se jich nehodlal zřici docela. Jeho zájem platil především hudbě a divadlu a také stavební činnosti. I na Jánském Vrchu si vydržoval zámeč-

⁶ Mikoláš, Jaroslav Ludvík: *Okolo biskupství českého Slezska*. Frýdek 1930; Otto, Rudolf: *Der sudetendeutsche Anteil des Breslauer Bistums*. In: Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien. Königstein/Taunus 1967. Tato záležitost přišla znovu na pořad jednání mezi papežskou kurií a vídeňským dvorem v letech 1776–1777, jehož výsledkem bylo povýšení Olomouce na arcibiskupství a zřízení biskupství v Brně. K delimitaci vratislavského biskupství a zřízení nového biskupství se sídlem v Opavě však už nedošlo.

⁷ Srov. Hosák, Ladislav: *Historický místopis země moravskoslezské*. Brno 1938, s. 853–863; Zuber, Rudolf: *Jesenícko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1966. Na biskupově slezském panství žilo podle něj roku 1754 23 432 osob, podle jiných údajů 22 650 včetně Židů, z toho 8 862 ve městech.

⁸ Zuber, Rudolf: *Karl Ditters z Dittersdorfu mezi Jánským Vrchem a Vídní*. In: Mimořádný kulturní zpravodaj, Jeseník 1980, s. 5–6; týž: *Karl Ditters z Dittersdorfu*. Šumperk 1970. Zuber uvádí biskupův roční příjem sumou 27 000 zlatých, do něhož započítává dávky vyplývající z duchovní služby. Ditters ve svých pamětech odhaduje biskupův příjem na Jánském Vrchu na pouhých 13 až 14 tisíc zlatých.

kou kapelu a později také divadlo. Snažil se na zámku, kam dojížděli návštěvníci z řad šlechty a z uměleckého světa, vytvořit centrum bohatého kulturního života. Při tomto způsobu hospodaření rostly na biskupských statcích dluhy. Dne 1. listopadu 1769 přijal biskup do svých služeb renomovaného komponistu a houslového virtuosa Carla Ditterse z Dittersdorfu, který později ve svých pamětech vydal svědectví o životě na Jánském Vrchu a o biskupském hospodářství.⁹

S Dittersovým příchodem na Jánský vrch započala nová kapitola v dějinách této biskupské rezidence. Skladatel a biskup zde spojili svůj osud na celých 26 let.

Když Ditters přišel ve svých třiceti letech na Jánský Vrch, měl za sebou už úspěšnou hudební kariéru ve Vídni a Velkém Varadině (dnes Oradea v Rumunsku) včetně umělecké cesty do Itálie, za níž vzbudil pozornost svou hudbou. Narodil se ve Vídni 2. listopadu 1739 jako prostřední z pěti dětí nezámožné měšťanské rodiny. „Můj otec, rodem z Gdaňska,“ napsal ve svých pamětech, „byl za panování Karla VI. císařským a královským dvorním divadelním krejčím. Protože byl zároveň výborným kresličem, stal se nadporučíkem dělostřelectva a v tehdejší bavorské válce mu bylo svěřeno velení v útvaru o dvaceti dělech...“¹⁰ Slušného vzdělání se mladému Dittersovi dostalo u vídeňských jezuitů. Kromě toho se od sedmi let vzdělával v hudbě, pro kterou měl od dětství mimořádný talent. Cvičil se hře na housle a brzy začal hrát na kůru u benediktýnů. V necelých dvanácti letech ho přijal do své kapely polní maršál princ Josef Fridrich ze Sachsen-Hildburghausenu, v jehož službách zůstal až do rozpuštění kapely roku 1758. V té době zkomponoval Ditters své první sonáty a symfonie. Seznámil se s dvorním kapelníkem a věhlasným skladatelem Christophem Wilibaldem Gluckem, se kterým podnikl roku 1761 svou první italskou cestu, za níž sklízel vavříny především jako houslový virtuoz. Působil v dvorním divadelním orchestru a při dvorní kapele a hrál mimo jiné při frankurtské korunovací císaře Josefa II., než přijal roku 1764 nabídku na místo kapelníka s ročním příjmem 1 200 zlatých u barona Adama Patačiče, biskupa ve Velkém Varadině. V tomto uherském městě pak dirigoval a komponoval do roku 1769, kdy byl biskup, vášnivý milovník hudby, obžalován u vídeňského dvora z porušování adventních a postních předpisů rozvernými hrami a přinucen svůj orchestr rozpustit. Ditters, nyní bez stálého angažmá, se vrátil z Uher do Vídně, kam s sebou přivezl množství vlastních partitur – symfonií, koncertů a jedno oratorium, jež zde postupně předvedl hudební veřejnosti. Tenkrát také zkomponoval svou první operu „Amore in Musica“. Z Vídně ještě podnikl úspěšnou druhou cestu do Itálie, za níž se seznámil s bohatým moravským šlechticem hrabětem Lambergem.¹¹ Ten přemluvil Ditterse k návštěvě

⁹ Ditters von Dittersdorf, Carl: *Lebensbeschreibungen. Seinem Sohne in die Feder diktiert*. Vyd. Karl Spazier, Leipzig 1801. Česky: *Vzpomínky hudebníka XVIII. století*. Praha 1959.

¹⁰ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, cit. dílo, s. 11. Srov. Wurzbach, Constant von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 3. Teil, Wien 1858, s. 316–320.

¹¹ Jedná se o hraběte Leopolda Lamberka (1732–1787), který ovšem nebyl „zemským správcem císařského vévodství slezského“, jak mylně uvádí Ditters na str. 134, ale nejvyšším sudím manského soudu olomouckých biskupů, majitele statků Loučka a Podolí u Valašského Meziříčí.

Opavy. Ditters pozvání přijal, a tak se ocitl koncem roku 1769 v hlavním městě rakouského Slezska. Lamberg zde pořádal velké hostiny a hudební večery a vůbec vedl bohatý společenský život. Mladý hudebník se do něj zapojil, seznámil se s několika slezskými aristokraty a sestavil pro Lamberga nevelký orchestr.

„Tehdy přišel na návštěvu k zemskému správci, hraběti Lamberkovi, vratislavský kníže-biskup, hrabě Schaffgotsch, který bydlel na biskupském panství v Javorníku na Jánském Vrchu,“ zapsal Ditters ve svých pamětech. „Na jeho počest byl uspořádán koncert, pochvalně se vyjádřil nejen o mé hře, ale i o mých skladbách a pozval mě pak za dva dny na oběd. Byl to skutečný milovník hudby a téměř po celou dobu se bavil pouze se mnou.“¹² Z tohoto setkání vzešla krátce nato biskupova lukrativní nabídka Dittersovi, kterou skladatel vyličil v pamětech těmito slovy: „Jednou jsem se vracel z velké slavnosti na panství hraběte Hodice v Rudolticích zpět do Opavy, kde na mě čekal padre Pintus, osobní tajemník biskupův. Tázal se mne jeho jménem, chtěl-li bych vstoupit za slušný honorář do jeho služeb ještě teď v zimě, a být biskupovi asi tím, čím byl David Saulovi – totiž bavit ho svou hudbou v jeho smutných chvílích.“¹³ Nabídka přesáhla všechna očekávání, a tak se Ditters během tří dnů rozhodl přijmout.

Zprvu uzavřel smlouvu na sedm měsíců, ale pak se rozhodl zůstat v biskupových službách natrvalo. Upustil tak od plánované umělecké cesty Evropou a přijal místo na Jánském Vrchu. Bylo to, jak se později ukázalo, rozhodnutí osudové, které komponistu svázalo téměř po celý zbytek života s Jesenickem a s problematickým vratislavským biskupem. Toto spojení přineslo Dittersovi na jedné straně velké materiální výhody, ale na straně druhé ho vzdálilo od velkých center kulturního života a přivedlo ho na periferii habsburské monarchie. Aby si Ditterse udržel, nabídl mu biskup Schaffgotsch místo vrchního lovčího, vlastně vrchního lesního správce (německy Forstmeister či Waldmeister) s platem 1 500 zlatých ročně. Dittersovi sice nechyběly lovecké zkušenosti, které získal na honech pořádaných jeho dřívějšími chleboďárci, ale sám úřad lovčího byl pro něj něčím naprosto novým. Šlo však o jmenování čistě formální, které biskupovi umožnilo zařadit renomovaného hudebníka na výplatní listinu svých zaměstnanců. Ve skutečnosti ho pověřoval především úkoly z oblasti muziky. Měl pro něj vybudovat zámeckou kapelu, později i divadlo, a především od něj čekal nové hudební skladby. Zahrnoval Ditterse svou přízní a náklonností. V roce 1770 mu vymohl od papeže vysoký papežský řád Zlaté ostruhy a přislíbil mu úřad vrchnostenského hejtmana

¹² Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 135.

¹³ Tamtéž, s. 137. Nabídka činila 25 dukátů měsíčně a k tomu byt a stravu zdarma. Podle běžného kurzu jeden dukát představoval tehdy hodnotu 252 až 253 krejcarů, tedy 4 zlaté a 10 krejcarů, uherský (kremnický) dukát o něco více, tedy 4 zlaté a 12–13 krejcarů. Při tomto přepočtu by činil Dittersův plat ročně 300 dukátů, tedy 1 230 zlatých. Pro srovnání: před odchodem do Velkého Varačina v roce 1764 nabízel hlavní ředitel dvorního divadla hrabě Špork Dittersovi místo dvorního kapelníka s ročním platem nejvýše 900 zlatých. Ditters, který požadoval jeden tisíc, tenkrát odmítl. Ve stejné době pobíral C.W.Gluck ve funkci dvorního a divadelního kapelníka 2 000 zlatých ročně, Mozart o několik let později vydělával asi 800 zlatých.

na některém ze svých panství, jakmile se někde uvolní. Když v roce 1773 zemřel Kajetán von Beerenberg, úřadující hejtman na panství Frývaldov (Jeseník), měl Dittersdorf nastoupit na jeho místo. Podle pravidel zavedených ve vratislavském biskupství, směl však úřad vrchnostenského hejtmana zastávat pouze šlechtic.¹⁴ Biskup šel tak daleko, že vyžádal od Marie Terezie Dittersovo povýšení do šlechtického stavu. Císařovna jeho žádosti vyhověla, a dokonce Dittersovi prominula polovinu obvyklé sazby za udělení šlechtického diplomu. Ditters tak zaplatil pouhých 1 100 zlatých, na něž mu biskup ještě přispěl částkou 50 dukátů. Dne 4. listopadu 1773 byl nový hejtman frývaldovského panství Ditters von Dittersdorf uveden do svého úřadu. Od této chvíle pobíral 3 000 zlatých ročně a měl zdarma byt o pěti pokojích a stravu. Biskup sám vydával kromě toho ze svých omezených příjmů na Dittersem vybudovanou kapelu a divadlo ročně 10 000 zlatých.¹⁵

Dittersovo jmenování vrchnostenským hejtmanem ve Frývaldově bylo ovšem podmíněno souhlasem vratislavské kapituly. Ta mu ho udělila přípisem z Vratislavi s datem 16. října 1773. Dne 15. listopadu pak Ditters stvrdil vlastním podpisem svůj služební závazek ke kapitule, kde potvrzuje i datum své investitury do úřadu dnem 4. listopadu 1773.¹⁶ Frývaldovské panství zahrnovalo vedle města Frývaldova celkem dvacet vsí, z nichž šest bylo sídlem rychtáře s vlastní rychtou.¹⁷ Sídlem vrchnostenského úřadu byla frývaldovská tvrz s přilehlým biskupským dvorem. Jako úřadující hejtman měl Ditters na starosti všechny veřejné, politické záležitosti svěřeného panství, v dobové terminologii označované jako *publica, politica et iudicialia*. Kromě toho mu příslušel dohled nad veškerým hospodářstvím na panství. Tíha úřadu ho však příliš nezatěžovala, protože jeho hlavním posláním bylo vést biskupskou kapelu a divadlo na Jánském Vrchu a oblažovat knížete biskupa hrou na housle. Sám Ditters o tom v pamětech uvádí: „Bydlel jsem sice ve Frývaldově, avšak každou chvíli si mě žádal biskup na Jánský Vrch, kde jsem zůstal třeba i týden nebo čtrnáct dnů. Najednou jsem byl pro něj nepostradatelný. Mé úřední záležitosti tím nijak netrpěly, protože jsem tam měl – jako dříve – svého zástupce“.¹⁸ Tímto zástupcem byl s největší pravděpodobností jistý Jan Ignác Ditrich, důchodník ve Frývaldově, často zmiňovaný v dochovaných hospodářských dokumentech panství a v roce 1792 přímo uváděný jako Dittersův zástupce v úřadě.¹⁹ Ditters odváděl svému zástupci část platu.

¹⁴ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 152–153.

¹⁵ Zuber, Rudolf: *Karel Ditters z Dittersdorfu*. Šumperk 1970, s. 1–23. Srov. k tomu Wurzbach, Constant von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 3. Teil, Wien 1858, s. 317, který uvádí, že Dittersův roční plat jako hejtmana činil 2 700 zlatých.

¹⁶ Tyto doklady jsou spolu s dalšími uloženy v Zemském archivu Opava (dále jen ZAO) ve fondu Komorní ředitelství statků vratislavského biskupství na Jánském Vrchu (dále jen KŘJV), kart. 2179, inv. č. 1783.

¹⁷ Srov. Hosák, L.: *Historický místopis*, s. 854–857. Srov. Zuber, Rudolf: *Jesenicko v období feudalismu do r. 1848*. Ostrava 1966.

¹⁸ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 164–165.

¹⁹ ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 21 a 72 a v pozůstalosti biskupa Schaffgotsche kart. 2152, inv. č. 1722.

Dittersovy pobyty na Jánském Vrchu se postupně prodlužovaly, takže se svému hejtmanskému úřadu věnoval velmi málo. Kromě toho podnikal cesty do okolí a dojížděl i do vzdálenější Vratislavi. Občas hostoval s domácí kapelou Alberta hraběte z Hodic v nedalekých Rudolticích a hraběte Ignáce Dominika Chorinského z Ledské ve Velkých Hošticích. Komponoval oratoria, symfonie a stále nové a nové „singspiely“, rozverně zpěvohry, jež pak byly provozovány na jevištích ve Vratislavi, Drážďanech, Praze, Brně i ve Výmaru a ve Vídni, z nichž mu plynuly další vedlejší příjmy. Zámeckou kapelu na Jánském Vrchu přivedl po náboru nových hudebníků k vysokým výkonům, takže – jak sám poznamenal – „byla považována za nejlepší v císařském i pruském Slezsku“. Rádi s ní vystupovali četní virtuozové, kteří přijížděli do biskupské rezidence. Jejich počet však bylo nutné redukovat s ohledem na omezené biskupovy finanční možnosti.²⁰ V oválné věži u zámku vybudoval za vydatné pomoci poddaných, povinných robotou, divadelní sál. Zde pak provozoval koncerty, italské i vlastní opery, pro něž psal texty biskupův osobní tajemník páter Pintus. Do tohoto plodného období Dittersova života, které se protáhlo do osmdesátých let, spadá i vznik dvanácti symfonií na motivy Ovidiových *Metamorfóz* a jeho patrně nejznámější opery „Lékař a lékárník“ z roku 1786, jež slavila úspěchy ve Vídni a vynesla mu honorář 100 dukátů. Ditters byl obratný komponista, komponoval s neobyčejnou lehkostí, rychle a ve velkém množství, a proto také většina jeho skladeb nepřekročila dobový průměr. Hudební činnost Carla Ditterse, včetně jeho kompozic, však ponechme stranou, protože středem našeho zájmu jsou jeho aktivity panského úředníka.²¹

Na Jánském Vrchu se skladatel také oženil s Nikolinou, vlastním jménem Terezou Trinkovou, zpěvačkou, jež vystupovala pod uměleckým pseudonymem *Mademoiselle Nicolini*. Z tohoto manželství se patrně narodilo šest dětí: čtyři synové Ferdinand Eduard, Filip, Gotthard a Karel, dvě dcery Alžběta Filipina a Marie Anna, později provdaná za barona Stillfrieda. Bezpečně víme, že čtyři z nich se dožily dospělého věku, ale Alžběta Filipina, pokřtěná 7. ledna 1778, pravděpodobně zemřela v dětském věku, protože není později nikde zmiňována. Podobně nejistá je další existence syna Ferdinanda Eduarda, pokřtěného 10. ledna 1779.²²

Velkým zlomem v Dittersově působení ve Frývaldově a na Jánském Vrchu byla válka o dědictví bavorské mezi Rakouskem a Pruskem, jež vypukla v létě roku 1778. Prusové za ní obsadili část rakouského Slezska včetně biskupských panství v Jeseníkách. Biskup Schaffgotsch uprchl do Brna a Ditters byl nucen přestěhovat

²⁰ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 154–156.

²¹ Soupis Dittersových skladeb nalezneme mimo jiné u Wurzbacha, s. 318–319. Nachází se rovněž v příloze českého vydání jeho paměti z roku 1959, s. 223–224.

²² Micklitz, Oskar: *Der Komponist Karl Ditters von Dittersdorf und seine Beziehungen zu Freiwaldau*. In: *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens*, 2. Jhg., Opava 1906/7, s. 130–133. Jako zcela nepodložené se mi jeví tvrzení vlastivědného pracovníka Adolfa Kettnera z přelomu 19. a 20. století, který dokonce hovoří o šesti synech Dittersových. Kettner, Adolf: *Zu Dittersdorf-Centenaryfeier*. In: *Altwater*, XVIII. Jhg., Nr. 2 (10), Frývaldov 1. 4. 1900, s. 113–116.

se zpět do Frývaldova, aby na místě dohlížel na svěšené panství ohrožené válkou. Poprvé se tady chopil v plném rozsahu svého hejtmanského úřadu. „Častokrát jsem litoval toho, že jsem neodešel na svou uměleckou cestu po světě a že jsem přijal pevné místo u biskupa. Teď ležela na mých bedrech tíha odpovědnosti, která zvláště v dobách válečných není žádnou maličkostí. Musel jsem se starat o různé dodávky, transporty a tak dále, při čemž jsem mnohokrát byl sám v nebezpečí, že padnu nepříteli do rukou...“, napsal ve svých pamětech.²³ Prusští vojáci se usadili na Jánském Vrchu, zkonfiskovali biskupovy příjmy a vypálili několik vesnic v okolí. Frývaldov zůstal od Prusáků neobsazen a byl chráněn rakouským vojskem. Situace však byla nejistá, Frývaldov byl z několika stran blokován nepřátelskými jednotkami a frývaldovský hejtman musel stále čelit pruskému nebezpečí i pruským nabídkám ke spolupráci. Pruská okupace skončila až po uzavření Těšínského míru 13. května 1779 a tehdy se teprve vrátil na své poničené panství biskup Schaffgotsch.

Biskupské statky se jen obtížně vzpamatovávaly z následků války a Dittersovi připadl úkol znovu sestavit zámeckou kapelu, která se v důsledku války rozpadla. Nebylo to hned a z úsporných důvodů už kapela nebyla obnovena v někdejší rozsahu a kvalitě. Také zámecké divadlo se muselo uskrovnit ve střelnici místního střeleckého spolku.

Už dříve plánoval Carl Ditters stavbu domu v Javorníku, v blízkosti svého chlebováře. Sám o tom píše: „V městečku pod zámekem, v Javorníku, jsem si zakoupil stavební místo, postavil dům a založil krásnou zahradu. Na to mi ovšem nestačily peníze, které jsem měl na hotovosti, takže jsem si vypůjčil celkem téměř pět tisíc zlatých.“²⁴ Dům byl dokončen v roce 1783 a stojí v Javorníku dodnes. Náklady činily celkem 8 331 zlatých.²⁵ Při stavbě komponista značně přecenil své síly, za což měl nést později nepříjemné následky. Věřiteli mu byli příslušníci okolní šlechty a měšťanstva, mezi nimi i zámecký hejtman na Jánském Vrchu baron Jan Karel von Zedlitz. Na silnici mezi Frývaldovem a Rejvízem se nacházel malý dvůr, zvaný Hofhau, jehož výnosy sloužily od 17. století frývaldovským hejtmánům jako část jejich příjmů. V roce 1785 ho převzal Ditters, následujícího roku ho dal přejmenovat na Dittershof a rozšířit na obec.²⁶ Při parcelaci biskupských dvorů státní komisí pověřenou administrací biskupských statků byl Dittershof o výměře 357 měřic rozdělen mezi celkem 27 kupců, aby byly takto umořeny biskupovy dluhy.²⁷ Finanční transakce spojené s rozšířením obce byly o několik let později připsány Dittersovi k tíži.

K dovršení jeho problémů se v říjnu 1785 objevily na veřejných budovách v Javorníku a dokonce na pokojových dveřích na zámku paskvily, které pranýřovaly Dittersův vztah ke zpěvačce Tauberové. Jiný upozorňoval na bídu služebnictva,

²³ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 160.

²⁴ Tamtéž, s. 165.

²⁵ ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1783.

²⁶ Srov. Zuber, R.: *Jeseníčko*, s. 319. Je to dnešní Dětrichov, místní část obce Bukovice na okrese Šumperk.

²⁷ Tamtéž, srov. též Micklitz, O.: *Der Komponist*, cit. dílo, s. 128–129.

kteří už ani nedostávalo plat, zatímco velké peníze odčerpávaly biskupovy hudební záliby.²⁸ Klika Dittersových nepřátel usilujících o přízeň starého a nemocného biskupa našla v komponistovi snadný terč. Ke všemu stihla Ditterse dna, která ho během několika příštích let naprosto ochromila. Marně se ji snažil léčit v lázních ve Velkých Losinách.

Biskupovy rostoucí dluhy mezitím vzbudily pozornost vídeňského dvora. Josef II., pohoršený Schaffgotschovým špatným hospodařením, uvalil počínaje 4. říjnem 1785 na jeho državy v rakouském Slezsku státní správu. Pomýšlel dokonce na to, že připojí veškerý biskupský majetek vratislavského biskupství na území habsburské monarchie k náboženskému fondu, vzniklému ze zrušených klášterů. Vykonáváním státní administrace nad čtyřmi velkostatků biskupa Schaffgotsche byl pověřen baron Antonín Valentin Kaschnitz von Weinberg, známý národohodopádář a správce císařských statků na Moravě a ve Slezsku.²⁹ Zjištěné nepořádky volaly po radikální nápravě a k zavedení opatření na sanaci biskupových dluhů, které přesáhly sumu 40 tisíc zlatých.³⁰ Na Jánském Vrchu nastala tvrdá úsporná opatření, z nichž většina postihla také Ditterse. Úředníci byli dáni pod císařskou přísahu a jejich příjmy byly sníženy. Byla rozpuštěna i část zámecké kapely. Důsledná účetní kontrola prověřovala všechny složky biskupského hospodářství.³¹ Kaschnitz zavedl účetní kamerální systém a s platností od 1. listopadu 1786 zrušil hejtmanské úřady. Na místě vrchnostenských hejtmanských úřadů byly zřízeny vrchní úřady v čele s vrchními, kteří vedli i záležitosti politické správy. Biskupské statky byly rozděleny do dvou oblastí, takže pro panství Friedeberg (Žulová) a Jánský Vrch byl zřízen společný úřad na Jánském Vrchu a panství Cukmantl (Zlaté Hory) s Frývaldovem byla sloučena pod vrchním úřadem ve Frývaldově. Soudní záležitosti dostali na každém panství do rukou právně školení justiciáři. Toto organizační uspořádání přetrvávalo až do druhé státní administrace biskupských statků z roku 1795.³² Dočasně tak zaniklo Komorní ředitelství biskupských statků na Jánském Vrchu.

Tyto radikální změny se přímo dotýkaly Ditterse, jehož vedení hejtmanského úřadu a vrchního lesního správce ve Frývaldově muselo dříve nebo později vzbudit

²⁸ Zuber, R.: *Karel Ditters z Dittersdorfu*, s. 5. ZAO, KŘJV, konv. 1311, Dittersův přepis z 24. října 1785.

²⁹ A.V. von Kaschnitz (1744–1812), syn báňského a mincovního odborníka Josefa Kaschnitze, zasloužil se o zavádění nových forem hospodaření a účetnictví na císařských statcích ve Štýrsku, Horním Rakousku a na Moravě. Později byl pověřen císařem Josefem II., aby zavedl nový daňový systém v několika zemích monarchie. Jeho kariéra byla úzce spjata s vládou Josefa II. Srov. Wurzbach, C. von: *Biographisches Lexikon*, cit. dílo, 11. Teil, Wien 1864, s. 19–21.

³⁰ Zuber, R.: *Jesenicko*, s. 289.

³¹ Bein, Werner: *Jauernig und Freiwaldau. Dittersdorf im osterreichischen Schlesien*. In: Carl Ditters von Dittersdorf. Sein Wirken in Osterreichisch-Schlesien und seine letzten Jahre in Bohmen. Ergänzender 3. Band zu den Ausstellungskatalogen: Carl Ditters von Dittersdorf 1739–179. Vyd. H. Unverricht, P. Kouklal a W. Bein. Wurzburg 1993, s. 15–20.

³² Srov. Inventář Komorního ředitelství statků vratislavského biskupství na Jánském Vrchu v ZAO, zpracoval Adolf Turek ve spolupráci Aug. Hrabce a Mír. Klose, Opava 1968.

pozornost úředníků vnucené správy. Ditters jistě nebyl typem vzorného vrchnostenského úředníka. Nepřestane udivovat, že mu byl bez předchozího vzdělání a praxe svěřen tak důležitý úřad. Sám podává svědectví o dlouhém rozhovoru s císařem Josefem II. na jaře 1786 ve Vídni u příležitosti své návštěvy hlavního města. Během audience, kdy oba hovořili především o hudbě, se císař náhle otázal, jaké povinnosti plní Ditters ve Slezsku. Se zjevným překvapením reagoval na hudebníkovu odpověď, že zastává úřad hejtmana, a vyslovil pochybnost nad tím, má-li k tomu Ditters dostatečnou způsobilost.³³ Biskupa vedla při jeho jmenování hejtmanem ve Frývaldově snaha za každou cenu udržet při svém dvoře renomovaného hudebníka, a protože neměl dost prostředků k tomu, aby mu zajistil přiměřené postavení a vysoké příjmy, neváhal toto břemeno přenést na hejtmanský úřad, který mu svěřil. Jeho výkon byl pak většinou přenechán některému z nižších úředníků.

Státní administrace zastihla Ditterse v plodném období jeho tvorby, kdy během deseti měsíců napsal oratorium a čtyři opery, mezi nimi i slavného „Lékaře a lékárníka“. Ve Vídni se chystalo několik jeho koncertů a premiéra další opery. Počátkem dubna 1786 nacházíme Ditterse v císařském hlavním městě. Sám ke svému pobytu poznamenal: „Už po několik let mě žádal Ústav vdov po hudebnících ve Vídni, abych jim napsal nějaké oratorium. Konečně jsem svolil a na konec postu jsem provedl sám své oratorium *Hiob*. Vídeňské listy psaly velmi mnoho o této skladbě. Zmíním se jen o výsledku: z prvních dvou představení – 8. a 9. dubna 1786 – měl ústav čistý výtěžek ve výši jednoho tisíce sedmi set zlatých.“³⁴ K svému několikaměsíčnímu pobytu musel si však skladatel vyžádat dovolenou od samotného barona Kaschnitze, kterou mu z titulu administrátora biskupských statků udělil pod podmínkou, že bude úředníkovi, pověřenému vedením Dittersovy agendy, vyplácet 45 krejcarů denně.

Skladatelův pobyt ve Vídni se však prodloužil, když Ditters dostal od dvorního divadla nabídku na zkomponování a provedení dalších dvou německých a jedné italské opery. Tehdy se musel obrátit na Kaschnitze se žádostí o prodloužení své dovolené. Ve fondu Komorního ředitelství na Jánském Vrchu Zemského archivu v Opavě se dochovaly tři Dittersovy dopisy Kaschnitzovi v této věci.³⁵ Dne 19. června požádal Ditters Kaschnitze o souhlas k prodloužení vídeňského pobytu. Uvedl jako jeden z důvodů potřebu osobně dirigovat premiéru své opery před samotným císařem a také nutnost provést před vytištěním korektury svých *Metamorfóz* komponovaných podle Ovidia. Slíbil zdvojnásobit své úsilí v úřadu, jakmile se vrátí do Frývaldova. Kaschnitzovu odpověď, která byla odeslána 24. července, neznáme, ale zato víme, že Kaschnitz, který nehodlal respektovat

³³ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 169. Je nutno říci, že císař Josef II. choval k Dittersovi jako hudebníkovi určitou náklonnost. Respektoval ho jako jednoho z předních zakladatelů německé opery a Dittersova tvorba plně zapadala i do jeho snah a plánů vytvořit v hlavním městě německé národní divadlo.

³⁴ Tamtéž, s. 165.

³⁵ ZAO, KRJV, kart. 2179, inv. č. 1783. Jedná se o dopisy z 19. června, z 26. října a z 20. listopadu 1786, které prozrazují v jak svízelné situaci se Ditters tehdy nacházel.

Dittersovo privilegované postavení a žádal od něj plnění povinností, dal 18. srpna obstatit jeho plat. Ditters proto 26. října adresoval svému novému šefovi zoufalý dopis, kde líčí, do jaké bídy byla zastavením platu uvržena jeho rodina, což ho nutí dát se ztrátou do veřejného prodeje svůj dům v Javorníku. Současně opět žádá o prodloužení pobytu o dva měsíce z důvodu provedení svých oper ve dvorním divadle, kde se čeká na císařův návrat z Čech. Ve třetím dopise Kaschnitzovi z 20. listopadu skladatel naléhavě žádá o další prodloužení dovolené, protože premiéra byla odložena. Odvolává se přitom na svůj rozhovor s císařem o dva dny dříve, který ho prý pověřil požádat jeho jménem Kaschnitze o udělení souhlasu k prodloužení Dittersova pobytu. Znovu prosí o obnovení svého platu s ohledem na rodinu a s ohledem na dluhy, které musí splácet. Proto prý prodá svůj dům, cenné hodiny, varhany a také svou sbírku pušek. Prodloužení dovolené Ditters patrně dosáhl, protože do Frývaldova se vrátil až v únoru následujícího roku.

Ditters zůstal nadále v úřadu vrchnostenského hejtmána, ale jeho plat byl redukován. Přípis Jana Ignáce Dittricha z 30. září 1788 adresovaný do Brna von Kaschnitzovi uvádí skladatelovy příjmy za deset měsíců od 1. ledna 1786, kdy byl uvolněn jeho obstatený plat, do konce října 1786 včetně naturálií sumou 1 300 zlatých 27 krejcarů, od 1. listopadu 1786 do 8. října následujícího roku sumou 1 615 zlatých 44 krejcarů. V rozmezí od 1. listopadu 1787 do konce října 1788 Ditters pobíral čistý plat ve výši 1 200 zlatých a k tomu naturálie: 30 sáhů tvrdého dřeva po 1 zlatém 30 krejcarech, 30 sáhů měkkého dřeva po 1 zlatém 12 krejcarech, 102 měřice ovsa po 36 krejcarech, 72 centů sena po 45 krejcarech, 8 centů slámy po 4 zlatých a na úředních poplatcích 152 zlatých 36 krejcarů. Celkově tedy 1 582 zlatých ročně.³⁶

S ohledem na své zhoršené postavení ve Frývaldově, kdy mu ani biskup, jehož roční příjmy byly zprvu sníženy na 14 a pak dokonce na osm tisíc zlatých, nebyl schopen pomoci, hledal Ditters znovu uplatnění v hudebním světě. V roce 1788 přijal pozvání ke koncertnímu vystoupení u pruského královského dvora v Berlíně.³⁷ Přes čtené ovace, jichž se mu tam dostalo, naděje a vyhlídky na to, že by se zde trvale uplatnil, nevyšly. Návrat do Frývaldova, kde se mnohé změnilo, byl o to smutnější, že se zhoršil jeho zdravotní stav a kvůli dně už nemohl ani chodit.

Když v únoru 1790 zemřel císař Josef II., požádal biskup Schaffgotsch jeho nástupce Leopolda II. o zrušení státní administrace nad svými statky a nový panovník mu vyhověl.

Mohl se teď znovu ujmout správy své državy v rakouském Slezsku. Snažil se teď vynahradit Dittersovi ztráty, jež utrpěl v letech vnucené správy. Jmenoval ho důlním hejtmánem ve Zlatých Horách a viceprezidentem zemského soudu. Přestože ho zahrnul počtami a dary, Dittersovi to k splácení dluhů nestačilo. Dostal se do sporu s věřiteli a roku 1791 byl nucen vydražit svou sbírku zbraní a krystalů,

³⁶ ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1783.

³⁷ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 175–180. Srov. Dittersův dopis Kaschnitzovi z 1. 6. 1789, kdy po návratu z Berlína připomíná, že dosud neobdržel žádné vyrozumění o svém budoucím určení ve službě ani o svém platu. ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1783.

kočár a řadu svršků.³⁸ Uchýlil se nakonec do pochybných obchodů s pozemky ve Frývaldově, falšoval účty pro biskupovu domácnost a snad se pustil i do pokoutního prodeje dřeva. Jeho největší nepřítel na biskupském dvoře, komorní ředitel Geschmeider, na to upozornil biskupa.³⁹ Když to všechno vyšlo najevo, ztratil Ditters biskupovu důvěru. Ten 7. dubna 1794 vykázal komponistu s okamžitou platností z Jánského Vrchu. Následujícího dne ho zbavil úřadu důlního hejtmána ve Zlatých Horách a 25. dubna obstavil jeho plat viceprezidenta zemského soudu.⁴⁰ Měl se ihned odebrat do Frývaldova k výkonu svého hejtmanského úřadu. Ve svých pamětech Ditters skutečné okolnosti své nemilosti obchází a svádí vinu na nejmenované nepřátele, kteří ovlivnili nemocného a depresemi trpícího biskupa a znemožnili mu k němu přístup.⁴¹ Později se sice jejich vzájemné vztahy poněkud zlepšily, patrně proto, že se biskup nedokázal obejít bez Ditterse jako muzikanta.

Kníže-biskup Schaffgotsch zemřel na Jánském Vrchu 5. ledna 1795 ve věku nedožitých 79 let. Ditters tak ztratil poslední chabou oporu. Nový biskup Josef Kristián kníže Hohenlohe-Waldenburg-Bartenstein, který už vládl z Vratislavi, sanoval pomocí drastických úspor zadlužené biskupské statky v rakouském Slezsku. Zreorganizoval jeho správu a při té příležitosti propustil Carla Ditterse s roční penzí 500 zlatých, z níž musel ještě splácet svůj dluh roční částkou 81 zlatých.⁴² Byla to citelná ztráta, porovnáme-li jeho příjmy v hejtmanském úřadě za poslední rok ve službě. Podle personálního výkazu z 31. března 1795 činil jeho roční plat po 25 letech a pěti měsících služby 1 500 zlatých, k tomu v naturáliích 110 sáhů tvrdého a 110 sáhů měkkého dřeva, 83 měřic ovsa, 73 centů sena a 8 centů slámy. Jeho přímý podřízený, důchodní Jan Josef Oels, pobíral po 28 letech služby 800 zlatých a v naturáliích jen po 25 sáhů tvrdého a měkkého dřeva, justiciár Jan Langenickl po třech letech služby 150 zlatých a 15 sáhů měkkého dřeva. Dittersův syn Filip, vedený jako akcesista, nepobíral žádný plat.⁴³

Po Schaffgotschově smrti byla nad biskupskými statky v rakouském Slezsku znovu zavedena vnučená správa. Tato druhá státní administrace začala fungovat 26. března 1795 a do jejího čela byl postaven dvorní sekretář a vedoucí úředník

³⁸ Svou sbírku 21 pušek si Ditters ocenil sumou 873 zlatých, ale nakonec za ni získal pouhých 371 zlatých.

³⁹ Papírníku Wurscherovi prodal Ditters pozemky za mnohem vyšší cenu, než za jakou je koupil. Peníze musel vrátit, a tak přišel o 1 300 zlatých, což nakonec vedlo k tomu, že musel prodat svůj dům v Javorníku. Bein, W.: *Jauernig*, s. 15–20, Zuber, R.: *Karel Ditters*, s. 16–22. Srov. ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1783.

⁴⁰ ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1783. Zuber, R.: *Jesenicko*, cit. dílo, s. 290.

⁴¹ Ditters, C.: *Vzpomínky hudebníka*, s. 197–202.

⁴² Paupie, Adolf: *Furstbischof Prinz Hohenlohe*. In: *Bilder aus der Vergangenheit Jauernigs*, Nr. 9, Javorník 1931. Jaekel, Georg: *Über das Leben von Joseph Christian Furst zu Hohenlohe-Waldenburg-Bartenstein, Furstbischof von Breslau (1795–1817)*, Breslau 1937. V ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1763 se nachází šest kvitancí, potvrzujících, že Ditters v letech 1793, 1797 a 1798 splácel věřitelům své dluhy.

⁴³ ZAO, KŘJV, kart. 2179, Personalstandtabelle der Beamten und mindren Dienerschaft bey der Herrschafft Freiwaldau z 31. 3. 1795.

vrchního ředitelství císařských statků v zemi moravskoslezské se sídlem v Brně Josef šlechtic Melnitzký. Při zajišťování pozůstalosti biskupa Schaffgotsche a kontrole hospodaření na jeho panstvích se několikrát objevilo Dittersovo jméno, avšak bez dalších následků pro starého hudebníka.⁴⁴

Hudební skladatel Ditters se ocitl ve Frývaldově bez zázemí a s velmi omezenými finančními prostředky. V roce 1797 přijal velkorysou nabídku barona Františka Ignáce von Stillfrieda, aby strávil zbytek života jako host na jeho panství Červená Lhota u Soběslavi v jižních Čechách. Ditters sem dorazil v doprovodu syna Gottharda 7. května a byl ubytován přímo na zámku. Mezi 12. květnem a 26. červnem odeslal odtud celkem 12 dopisů své ženě Nikolině do Frývaldova, ve kterých ji vyzývá, aby za ním přijela do Červené Lhoty a převzala vedení baronovy domácnosti. Vyplývá z nich, že nezůstal zcela bez prostředků a že uchránil celkem 8 000 zlatých, jež pravděpodobně uspořil z honorářů za své opery, které byly v letech 1794–1797 provozovány v dvorním divadle brunšvicko-olešnických vévodů ve slezské Olešnici.⁴⁵ Baron dal k dispozici svůj povoz, kterým paní Nikolina dorazila koncem června 1797 do Červené Lhoty spolu s dcerou Marií Annou a nejmladším synem Karlem. Baron Stillfried, dvojnásobný vdovec, měl v té době 63 let, a byl tedy o pět let starší než Ditters. V říjnu 1800 se oženil s Marií Annou, tehdy teprve sedmnáctiletou. Tohoto sňatku se Carl Ditters už nedožil, protože zemřel na Stillfriedově zámku Nový Dvůr 24. října 1799. Zemřel bez závěti a pohřben byl o čtyři dny později na hřbitově v nedaleké Deštné. Marie Anna zemřela na tuberkulózu už 10. října 1803.⁴⁶

Dittersova vdova se po manželově smrti vrátila na biskupské statky ve Slezsku, kde se usadili i její tři synové. Nejstarší Filip působil jako registrátor na Jánském Vrchu, prostřední Gotthard po krátké službě v armádě našel zaopatření také v biskupských službách jako kancelista v Friedenbergu (Žulové). Nejmladší Karel vystudoval s podporou biskupství na kněze a stal se nakonec kanovníkem.⁴⁷

Osud Carla Ditterse z Dittersdorfu v úřadu frývaldovského hejtmána jistě není typickým příkladem vrchnostenského úředníka 18. století. Svou výjimečností, tedy tím, že se v této funkci objevil známý hudebník a skladatel, získává náš příběh nepochybně na zajímavosti. Dochovaný aktový materiál Komorního ředitelství na Jánském Vrchu Zemského archivu v Opavě dává však především nahlédnout do fungování velkého panství, v jehož čele Ditters stál, i to, jak se s jeho problémy vyrovnával. Pokusili jsme se také přiblížit komplikované vztahy, jež nastaly na vratislavských biskupských statcích vinou biskupa Schaffgotsche v době plné zmatků. I jako obraz dobových mravů stojí tato historie za zaznamenání.

⁴⁴ Tamtéž, rovněž ZAO, KŘJV, kart. 35, inv. č. 989.

⁴⁵ Těchto 12 dopisů je uloženo v ZAO, KŘJV, kart. 2179, inv. č. 1783.

⁴⁶ Micklitz, O.: *Der Komponist*, s. 129–130.

⁴⁷ Korespondence týkající se jejich zaopatření, srov. ZAO, KŘJV, kart. 35, inv. č. 989. Srov. Kettner, Adolf: *Ehrenhalle des politischen Bezirkes Freiwaldau. Dr. Karl Ditters*. Freiwaldau 1904, s. 2–7.